

Jankovics László

Kari hírek, tudományos rendezvények

A 2005–2006-os tanév őszi szemeszterének legnagyobb szabású kari tudományos eseménye a „*Munkaerőpiaci és gazdaságpolitikai kihívások az Európai Unióban*” címet viselő egynapos konferencia volt a Kassai úti campuson. A 2005. november 11-én a Debreceni Akadémiai Bizottság Közgazdasági és Jogi Szakbizottságával és a Magyar Közgazdasági Társaság Hajdú-Bihar Megyei Szervezetével együttműködésben szervezett szimpózium plenáris előadói között többségében a Doktori Iskola meghatározó személyiségeit, vezetőit (**Csaba László**, **Kővári György**, **Makó Csaba**, **Simonyi Ágnes**) üdvözölhettük. A kulcselőadások után a délután folyamán 2 szekcióban további 15 prezentáció hangzott el élénk vitáktól kísérve, nappalis és levelező tagozatos a Ph.D-hallgatóink részvételével. Terjedelmi okokból rovatunkban nem tudunk részletes beszámolót közölni a konferencia történéseiről, ugyanakkor egyrészt a kulcselőadások diái megtekinthetők a kari honlapon (közvetlen webcím: <http://www.econ.unideb.hu/konferencia/index.html>), másrészt a *Competitio* jelen száma a Tanulmányok, illetve a Kutatás közben rovatokban a szerkesztőség véleménye alapján legszínvonalasabbnak ítélt doktorandusz referátumok írásos változatait teljes egészében közli. A kulcselőadások alapján készült tanulmányok a *Competitio* májusi számában jelennek majd meg.

A fent ismertetett konferencia mellett több nivós rendezvény zajlott le Karunkon az oktatói gárda, illetve a hallgatói egyesületek szervezésében. Büszkeségünkre szolgál, hogy az egyetemi szintű debreceni közgazdászképzés 1993 óta íródó történetében immár harmadik alkalommal köszönthettük előadóként **Kornai János** akadémikust, a világszerte nagy megbecsülésnek örvendő kutatót, aki jelenleg – többek között – a Nemzetközi Közgazdasági Társaság elnöki tisztét is betölti. Első alkalommal, 1996 tavaszán a magyar gazdaságpolitika előtt álló egyensúlyi dilemmákat elemezte, részletesen értékelve a Bokros Lajos nevéhez fűződő 1995-ös makrostabilizáció pozitív hatásait. Öt esztendővel később, a Debreceni Egyetemtől kapott díszdoktori címe átvételekor tartott előadást. Ekkor egy korábbi vietnami látogatásán szerzett tapasztalatok alapján fejtegette ki nézeteit a piacgazdasági reformok és a demokratikus politikai berendezkedés közötti komplex viszonyrendszeréről. Nagy örömünkre Kornai János 2005. október 13-án újra elfogadta Karunk meghívását, s ezúttal a pár hónappal ezelőtt megjelent önéletrajzi könyve (*A gondolat erejével*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005) kapcsán tartott rendhagyó író-olvasó találkozót.

A zsúfolásig megtelt, 200 fős előadóteremben elsőként a rendezvény házigazdája, **Muraközy László**, a Közgazdaságtan Tanszék vezetője mondta el rövid korreferátumát. Bevezetőjében a könyvben kifejtett tudományos módszertani elvekre hívta fel a figyelmet, amely minden társadalomtudományokkal foglalkozó szakember számára megszívlelendő tanulságokkal szolgálhat. A marxizmussal való gyökeres szakítás után fordult a szerző az uralkodó közgazdasági irányzat, a neoklasszikus szintézis felé, de továbbra is markánsan megmaradt benne a rendszerszemléletű gondolkodás igénye. Nem véletlen, hogy Kornai is elsősorban professzionális rendszerkutatóként jellemezte önmagát. Egy másik, ma is kiemelkedően aktuális üzenete az intellektuális önéletrajznak, illetve tágabban a kutató életpályájának, annak felismerése, hogy egy adott szituációban többféle elfogadható személyes etikai stratégia létezik. Még a nyomasztó pártállami uralom idején is ki lehetett jelölni önmagunk számára azokat a határokat – és ezekbe a keretekbe sokfajta morális álláspont beilleszthető – amelyek, egyrészt összeférnek az alapvető erkölcsi elvekkel, másrészt mindegyikük tiszteletre méltó lehet.

A másik felkért hozzászóló, **Vajda Mihály** akadémikus, filozófusprofesszor nem közgazdászként is talált érdekes gondolatokat a rendezvény apropójául szolgáló – találó jellemzése szerint – „súlyos elméleti önanalízisben”. Felidézte, hogy jó három évtizede a saját pályáján is hasonló dilemmával találkozott, mint a tudós gazdaságkutató: a szocializmus működésképtelenségének, fenntarthatatlanságának érzetével. A kötet elolvasása megerősítette benne azt a hipotézisét, hogy a szocialista rendszernek ugyanazon elmaradhatatlan vonása ássa alá a gazdasági teljesítőképességet, mint ami a többi társadalmi létszférában is kudarcokat okoz: a szabadság hiánya. A fentiekből következően az 1970-es évek végén már Vajda is azt gondolta, hogy a kommunizmus kiépítését célzó rezsim megreformálhatatlanok, és a kapitalizmusnak nincs alternatívája a modern világrendben, éppen ezért örömmel olvasta Kornai talán leghíresebb művét az 1980-ban megjelent „*A hiányt*”. Az idézett következtetések ugyan explicit módon nem jelenhettek meg az írásban – ezzel a legális publikálását veszélyeztette volna a közgazdász professzor – de a sorok között „egyértelműen” ott volt az értő olvasók számára.

A korreferátumok után Kornai János arra koncentrált beszédében, hogy mit üzenhet rendhagyó önéletrajza a mai egyetemi hallgatónak, akik szemmel láthatólag az érdeklődők túlnyomó többségét alkották. Előjáróban a kötet borítóján szereplő képre hívta fel a figyelmet, amely egy, a mai Mexikó területén 3500 éve készült szoborcsoportot ábrázol, és a következő címet adták neki az utókor muzeológusai: „*A Sámán és az Ifjú*”. A mester és tanítványa kapcsolatát megörökítő műalkotás egy fontos és rendre visszatérő mozzanatát ábrázolja Kornai személyes és szakmai fejlődésének. Bár kitörölhetetlen szívfájdalma, hogy Magyarországon aktív korában politikai okokból nem lehetett sem egyetemi oktató, sem kandidátusi disszertáció témavezetője, ettől függetlenül mindig voltak a közvetlen környezetében fiatal tehetségek. Egyfajta egészséges szkepszis javasolt a leendő gazdasági szakembereknek az akadémiai életben manapság divatos tételekkel és iskolákkal szemben, ugyanis a tudomány rengeteg súlyos kérdésre és égető társadalmi problémára nem tudja még a választ. Ehhez kapcsolódóan arra ösztönözte az ifjú közgazdászokat, hogy mindig törekedjenek a tudásuk exportálására, aktívan vegyenek részt a nemzetközi tudományos élet vérkeringésében, ugyanakkor soha ne feledjék: az igazi ihletet és a legeredetibb ötleteket az életpályájuk nagy részében a hazai viszonyok, körülmények adják majd számukra.

A kötet kapcsán elmondott gondolatai végén a hamis proféták problémáját emelte ki, ugyanis megítélése szerint a mai fiatalok is erősen ki vannak téve a téves ideológiák veszélyének, hasonlóképpen, mint a II. világháború után felnőtté vált generáció. Saját tapasztalatai is arra mutatnak, hogy a szélsőséges eszmék, az új „izmusok” komoly csáb-erővel rendelkeznek még az intellektuálisan briliáns diákok esetében is.

A következőkben nagyon élénk fórummá alakult át az így több mint kétórás bővülő rendezvény. Többször előkerült a kérdések során Kornai Jánosnak a „harmadik utas” elképzelések lehetetlenségéről alkotott tézisének értékelése. A kérdést folyamatosan napirenden tartja a fennálló piacgazdasági renddel kapcsolatos világszerte növekvő elégedetlenség és még a fejlett országokban is tapintható társadalmi frusztráció. A közgazdász professzor ugyanakkor arra figyelmeztetett, hogy gyakran csak fogalmi tisztázatlanság miatt kerül elő az idézett fogalom. Sok esetben ugyanis a fenti módon aposztrofált felvetések mögött valójában valamiféle humánusabb, ökológiailag érzékenyebb kapitalizmusváltozat húzódik meg, amit a képviselői inkább csak PR-megfontolásokból neveznek harmadik utasnak. A probléma kapcsán felidézett egy találó allegóriát, miszerint a nagy társadalmi rendszerek nem úgy állnak össze, hogy egy óriási történelmi szupermarketben szabadon megvásárolhatjuk és a saját preferenciáink szerint összeállíthatjuk az egyes elemeket. Sajnos az nem működik, hogy például leemeljük a polcra a „Teljes foglalkoztatottság”, az „Emberi és kisebbségi jogok garantálása”, valamint a „Rugalmas ár- és bérrendszer” elnevezésű tételket, és a kijáratnál fizetünk a pénztárnál. Kötött csomagok vannak, ezért neki saját bevallása szerint a rendszerváltás euforikus pillanataiban sem voltak illúziói az általa is egyértelműen támogatott szabad piacgazdaság negatív mellékhatásait illetően.

Zárszó gyanánt Kornai János újra aláhúzta az elméleti természettudományokban szokásos tiszta matematikai gondolkodás megtermékenyítő hatását a saját kutatói pályáján. Ennek egyáltalán nem mond ellent az a meggyőződése, hogy a konzisztens érvelés és az objektív tárgyilagosság nem attól függ, hogy mennyi képletet használunk az írásainkban. Magyarozatképpen hozzátette, hogy gyakran lehet találkozni a közgazdaságtudományi szakirodalomban olyan magas szinten formalizált tanulmánnyal, amelyben látványosan megbicsaklik az érvelés, és természetesen lehet olyan kitűnő verbális okfejtéseket is olvasni, ahol végig kristálytiszta marad a logika.

November 30-án a DEX Műhely Szakkollégium Önképzőkörének vendége volt **Hermann Zoltán**, az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének és az Országos Közoktatási Intézet tudományos munkatársa. A vitaindító előadás és egyben a beszélgetés címe is az „Eredményesség, hatékonyság és méltányosság a közoktatásban Magyarországon – oktatás-gazdaságtani megközelítésben” volt. Az előadó ismertette a közoktatás a címben szereplő szempontok szerinti megítéléséhez figyelembe veendő főbb megközelítéseket – a végzettség mért hatásait a foglalkoztatási rátára, az iskolázottság népesség belüli alakulásának hazai vizsgálatait, Magyarországnak a PISA-felméréseken elért eredményeit, a családi háttér iskolázottsági hatásait, a pedagóguskérdés néhány aspektusát. Hermann Zoltán külön is kitért többek közt a kis létszámú falusi iskolák kérdésére, vagy a tanár/diák arány és a pedagógusbérek változásának hatásaira az oktatási hatékonyságot illetően. A beszélgetés a hallgatóság igen aktív részvételével zajlott. A vita leginkább az oktatás hatékonysága és az iskolarendszer eredményének megítélése (mikor, milyen funkciók ellátása esetén tekinthetjük eredményesnek), valamint az ezzel

kapcsolatos morális kérdések körül bontakozott ki (pl. szabad-e különbséget tenni az eltérő képességű tanulók közt az iskolai képzésben).

Ugyancsak a DEX Műhely Szakkollégium meghívására látogatott el hozzánk **Sz. Bíró Zoltán**, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének főmunkatársa, a Budapesti Corvinus Egyetem tanára, aki „*Putyin két elnöksége*” címmel tartott előadást december 5-én. Bár a cím csak a Putyin-rezsimre utal, az előadás teljes áttekintést nyújtott Oroszország gazdasági-társadalmi fejlődéséről. Az előadó előjáróban hangsúlyozta, hogy Oroszországra nem tekinthetünk Európa egyszerű perifériájaként, az Orosz Birodalom mindig is több volt, vagy legalábbis több akart lenni ennél. A mindenkori hatalom elsődleges célja a keresztény civilizáció nyugati változatával versengő, második központ létrehozása volt. Oroszországnak elsőként a XVIII. században sikerült jelentős regionális tényezővé válnia, majd a napóleoni háborúk során az európai nagyhatalmak közé emelkedett. Talán Péter cár járt a legközelebb ahhoz, hogy Oroszországot európai állammá formálja, de a reformok ellenére nem sikerült megszüntetni az ország ázsiai vonásait. Az akkori reformok paradox módon sajátos társadalmi struktúrát és intézményrendszert konzerváltak, melyek a modernizáció jegyében az orosz fejlődés ázsiai vonásait még inkább felerősítették.

Az orosz politikai szerkezet rendkívül stabil abban az értelemben, hogy a nagy összeomlások után létrejövő új struktúrák hihetetlen módon hasonlítanak a válság előtti állapothoz. Az orosz fejlődés számos ok és körülmény miatt nem kedvezett egy olyan társadalmi rend kialakulásának, amelynek alapja a polgári és politikai szabadság. A XX. század végére a világháborúkban megszerzett területek, a szocialista államok feletti uralom, valamint a hidegháborús „atomhatalom” képe mind elveszett. A folyamatos válság, elmaradottság és a világpolitikai döntésekből kiszorult birodalom tehetetlen óriásként lépett át XXI. század küszöbén.

A fordulatot Vlagyimir Putyin hatalomátvétele jelentette 2000-ben. Sokan a KGB-ben szerzett tapasztalatoknak és kapcsolatrendszernek tulajdonítják sikerét, de Sz. Bíró Zoltán mellett érvelt, hogy valójában a körültekintő manőverezés, valamint a hagyományos orosz patrónusi rendszer áldásos munkájának eredményeként foglalhatta el az elnöki széket. Putyinban minden megtalálható, ami egy ideális elnökhöz kell: megbízott, katonai karrierjéből adódóan a haza védelmezője, jól kommunikál a néppel, és, amire nem mindenki képes: szemrebbenés nélkül hazudik az érdekeknek megfelelően. Sok elemző szerint Putyin elsősorban televíziós szerepléseivel nyerte meg a választók bizalmát. A nép az elnök ígéreteiben nem a kommunizmus szokásos megreformálási kísérletét látta, hanem egy igazságosabb jövőképet, melyben Putyin leszámol a lázadásokkal, nyugalmat teremt és megszünteti a korrupciót. Hatalomra kerülése óta ravaszul, de óvatosan kitaposta a maga ösvényét: barátságosan viszonyul a Nyugathoz, tudatosan Európára koncentrálnak, különös hangsúlyt fektet a kontinens csúcshatalmaival való politikai és gazdasági együttműködésre. 2003-tól ugyan újra visszaesés figyelhető meg: egyre több belpolitikai botrány robban ki, továbbá a Jukosz-ügy és a csecsen válság kezelése (lásd a moszkvai színházi ostrom kegyetlen és végzetes megoldását) egyenlő mértékben váltott ki csodálatot és megvetést. Az egyértelműen megállapítható, hogy a rengeteg törekvés ellenére Putyinnak nem sikerült Oroszországot nagyhatalommá formálni. A kiszemelt utódnak tehát ismét annak a dilemmának a megoldása lesz a feladata, hogy miként vezesse majd Oroszországot Európába.

Az utóbbi időszakban egyre komolyabb jelentőségre tesz szert Karunkon a tanszéki keretek között folyó műhelymunka. Ezt jelzi, hogy már két folyamatos, havonta újabb eseménnyel jelentkező tudományos rendezvénysorozat zajlik az intézményen belül. 2005 őszére kaptak formálisabb kereteket a Közgazdaságtan Tanszék régebb óta folyó szakmai előadásai. Az elmúlt szemeszterben a „Tanszéki szemináriumok” sorozatban hangzott el **Kapás Juditnak** a környezeti problémákat mikroökonómiai eszközökkel boncolgató referátuma (*Globális felmelegedés – közgazdasági szemszögből*), valamint a hozzánk látogató **Jim Gerber** professzor (San Diego State University, USA) angol nyelvű előadása is a mexikói „maquiladora” feldolgozóipari övezet sajátosságairól (*Fejlett országok szomszédságában az amerikai és az európai kontinensen – előnyök és hátrányok*). A nyitott szakmai rendezvénysorozat lehetőséget kínál a doktori kutatás különféle fázisainál járó fiatal kollégák számára is a rendszeres megméretődésre. Ennek keretében adta elő **Czeglédi Pál** a Ronald Coase Institute Barcelonában megrendezett 2005. évi workshopjára szánt munkáját (*Economic Growth, Institutions and Markets – the Case of Transitional Countries*), valamint **Jankovics László** a kari Doktori Iskolában munkahelyi vitára bocsátott disszertációtervezetét (*A kelet-közép-európai új tagállamok eurózónás csatlakozása – egy doktori kutatás tanulságai*).

Már több szemeszter óta folynak a Menedzsment és Marketing Tanszék szervezésében előadások „Tanszéki esték” elnevezés alatt. Az elmúlt időszakban került sor **Polónyi István** „Felsőoktatás és gazdaság” címmel elmondott vitaindítójára, amelyben egy a témakörben végzett empirikus vizsgálat eredményeiről, valamint a hazai felsőoktatás vertikális és horizontális képzési szerkezetének elemzéséről beszélt. A szakmai program másik eleme volt **Kontor Enikő** referátuma a hazai kis- és középvállalkozási szektor sajátosságairól a standard marketing megközelítés alapján (*A kisvállalkozások marketingjének néhány aspektusa*). A tavalyi szemeszter záróakkordjaként a tanszék oktatóiból, doktoranduszaiból és demonstrátoraiból álló csapat (**Ujhelyi Mária, Kun András István, Kiss Marietta, Szilágyi Enikő, Kotsis Ágnes, Lőrinczi Krisztián, Szabó Szilvia, Vadász Péter**) prezentált egy általuk készített érdekes felmérést „A Debreceni Egyetem közgazdász hallgatói körében végzett képességfelmérés eredményei és tanulságai, avagy IQ, EQ személyiségjegyek, motiváció” címmel.

A múlt év második felében sem szakadt meg Karunkon a színvonalas kulturális-művészeti programok sora a Világgazdaság és Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék jóvoltából. Már 2004-ben nagy sikert aratott a *Hommage à Coudenhove-Kalergi* címmel megrendezett határokon átnyúló mail-art tárlat. A hagyomány méltó folytatásaként került sor a „Szabadság/Liberty II. Nemzetközi Mail-art Kiállításra” a kari Aulában 2005. november 24-én. A kiállítást megnyitó beszédeket a főszervező Világgazdaság és Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék vezetője, **Láng Eszter**, valamint **Éles Csaba** (művészettörténész, esztéta) tartották. Ugyanaznap este hangzott el Terényi Ede *Kalevala* című monooperája **Carmen Vasile**, a Kolozsvári Operaház magánénekesének előadásában.